

ALKOTÓMŰHELY

ACS JÓZSEF

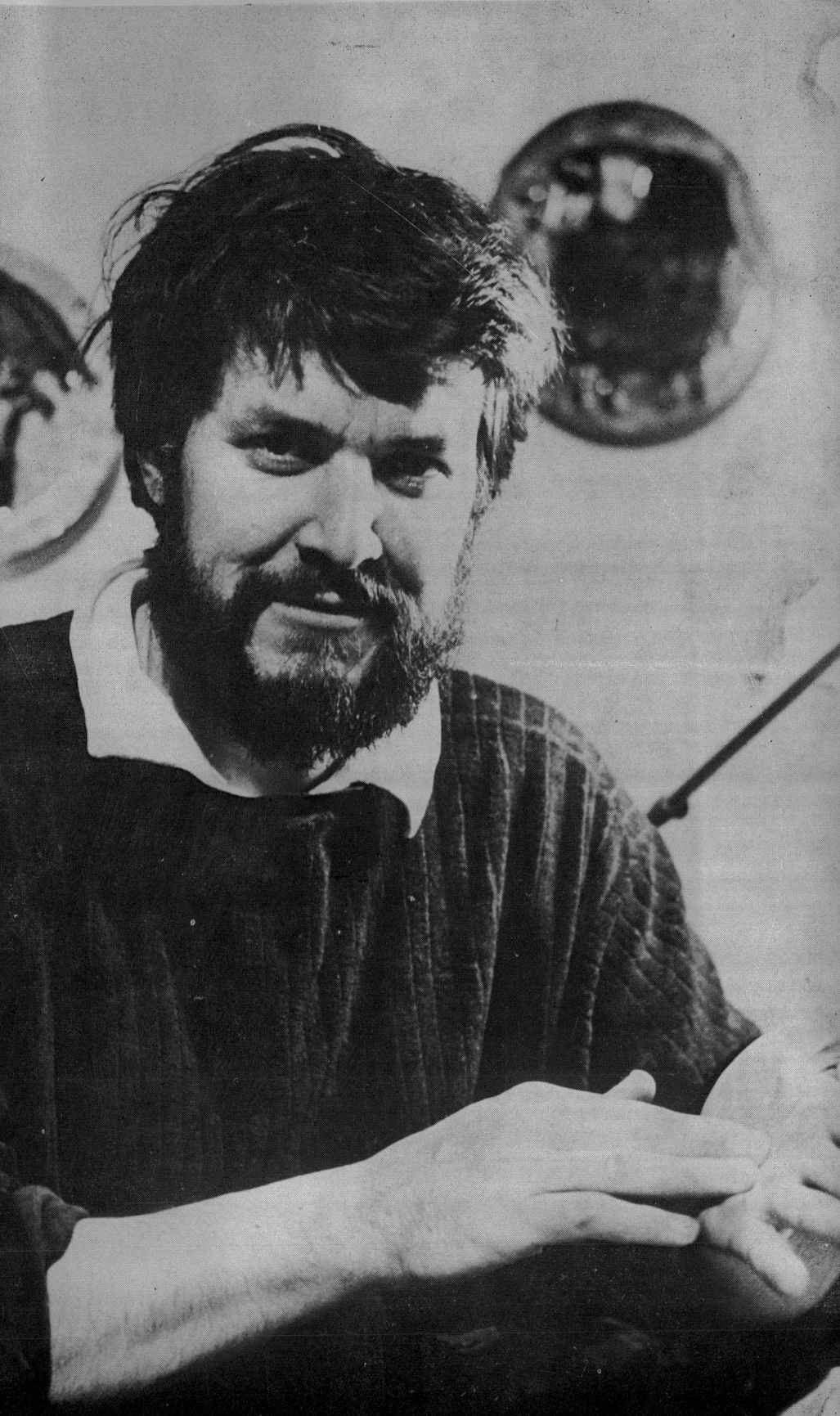
FÉNY ÉS TÉR

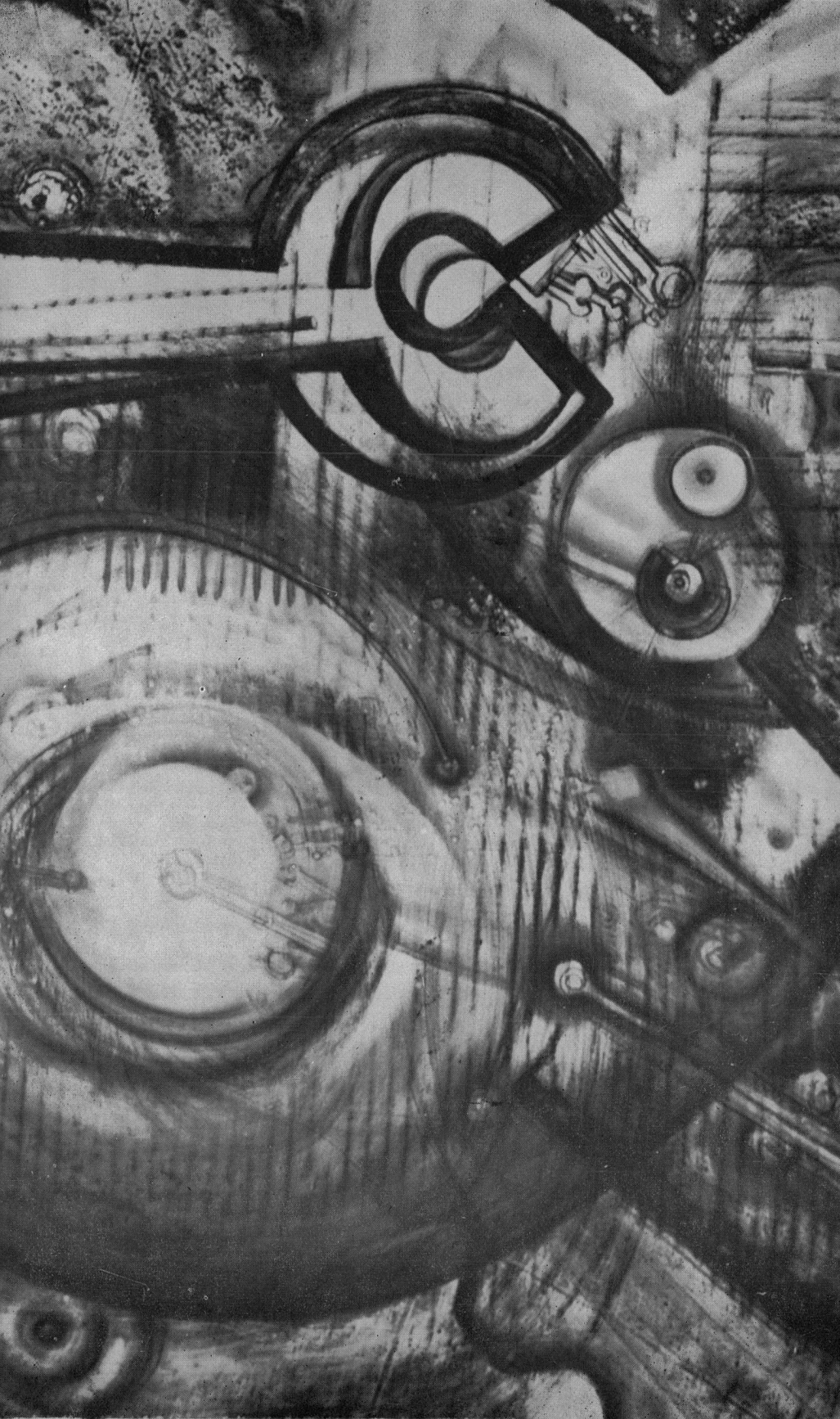
A végtelen tér fölzsabadító érzést kelt, gondoljunk a nagy pusztákra, ahol akadály nélkül röpködhet képzeletünk, fölöttünk a végtelen kék ég és nincs határa. A végtelenség túl a gondolat nem léphet, a végtelen fölzsabadító, de ugyanakkor nyomasztó és félelmet keltő is lehet. Torok Sándor művészetében — függetlenül a fejlődési fázisoktól — a térjelenség alapvető. A művész a térrel és az elhatárolásokkal eszmélt magára, és ebből kiindulva határozta meg helyét az életben, és ebből a magára eszmélésből alakította művészetét. Művészete nem közvetlenül »életrajzának« valamilyen vetülete, hanem eszmélésének és magatartásának a lényege.

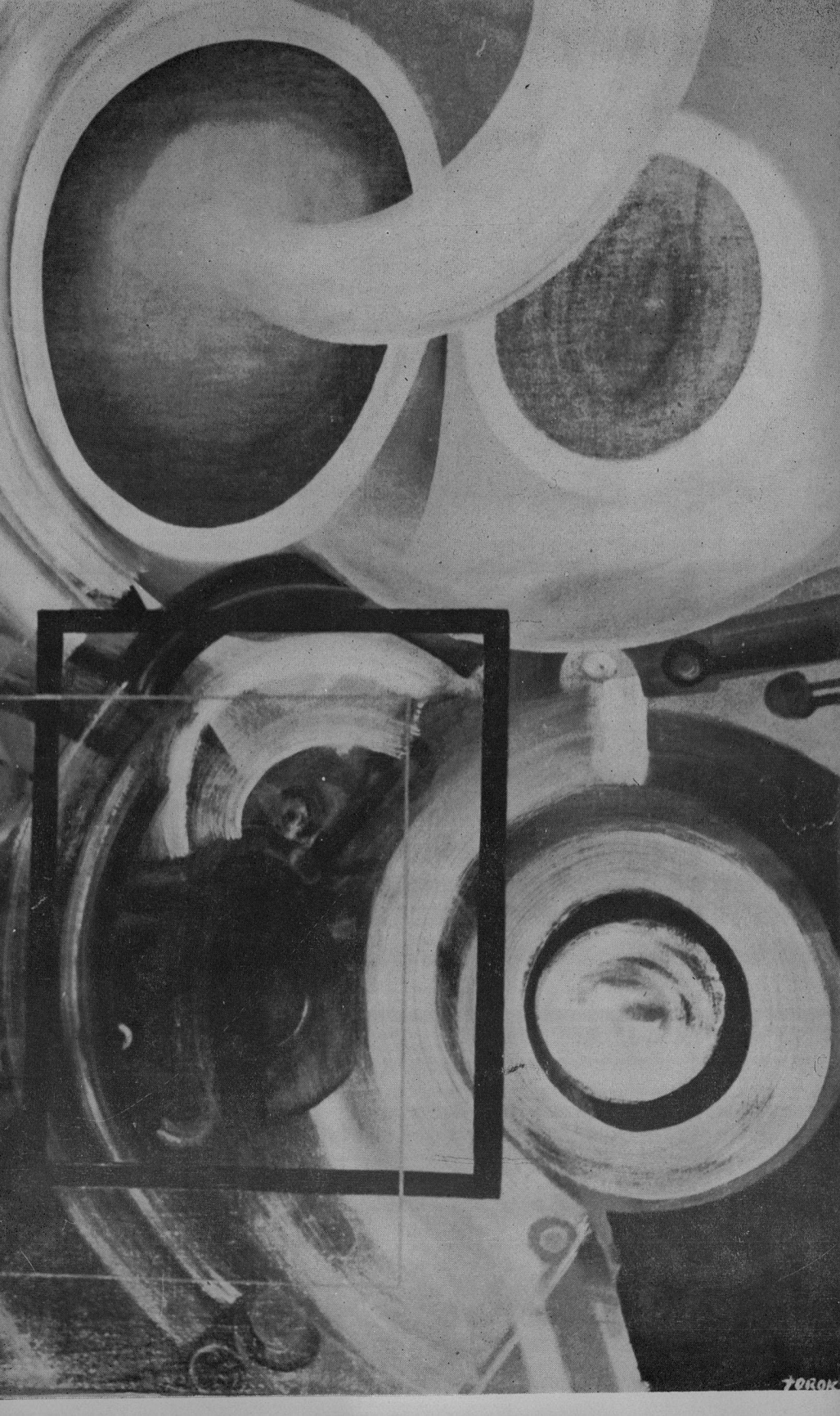
Torok Sándor képein a tér, a szerkezet és a fényjelenségek konstruktív egységben állnak össze, de a forma mégsem öncélú nála. A festő, aki most Forum-díjat kapott, nem marad adósa a közlési szándékú művészeti elveknek sem, megőrzi a művészetnek magas rendű feladatát, mert az emberért van. A fény és szerkezet a modern művészet újabb fejlődési vonalába tartozik, mely az örök jelenséget, a fényt és teret, szerkezeti viszonyulásban tartja és elhatárolt egyenletes ütemekben »hullámoztatja«.

A tér és fény egyenletes megszakítású rendszerbe kapcsolódik, melyet színekkel és széles vonalakkal fejez ki. A vonalak félkörökben, párhuzamos nyalábokban találkoznak, kollektív rendben illeszkednek, rendszerük van, mint az elektromágneses hullámoknak. Torok a hullámokkal áthatott teret keresztmetszetben mutatja be. A tér és létezés föltételei inspirálják. A létből indul ki, melynek föltétele a tér. Absztrakt, mértánias stílusában a tárgyi asszociáció műszakiasan, de csak mint elv jelenik meg. Művészetében először a színeket, azután a vonalakat látjuk és végül térbe fogjuk össze a kép elemeit.

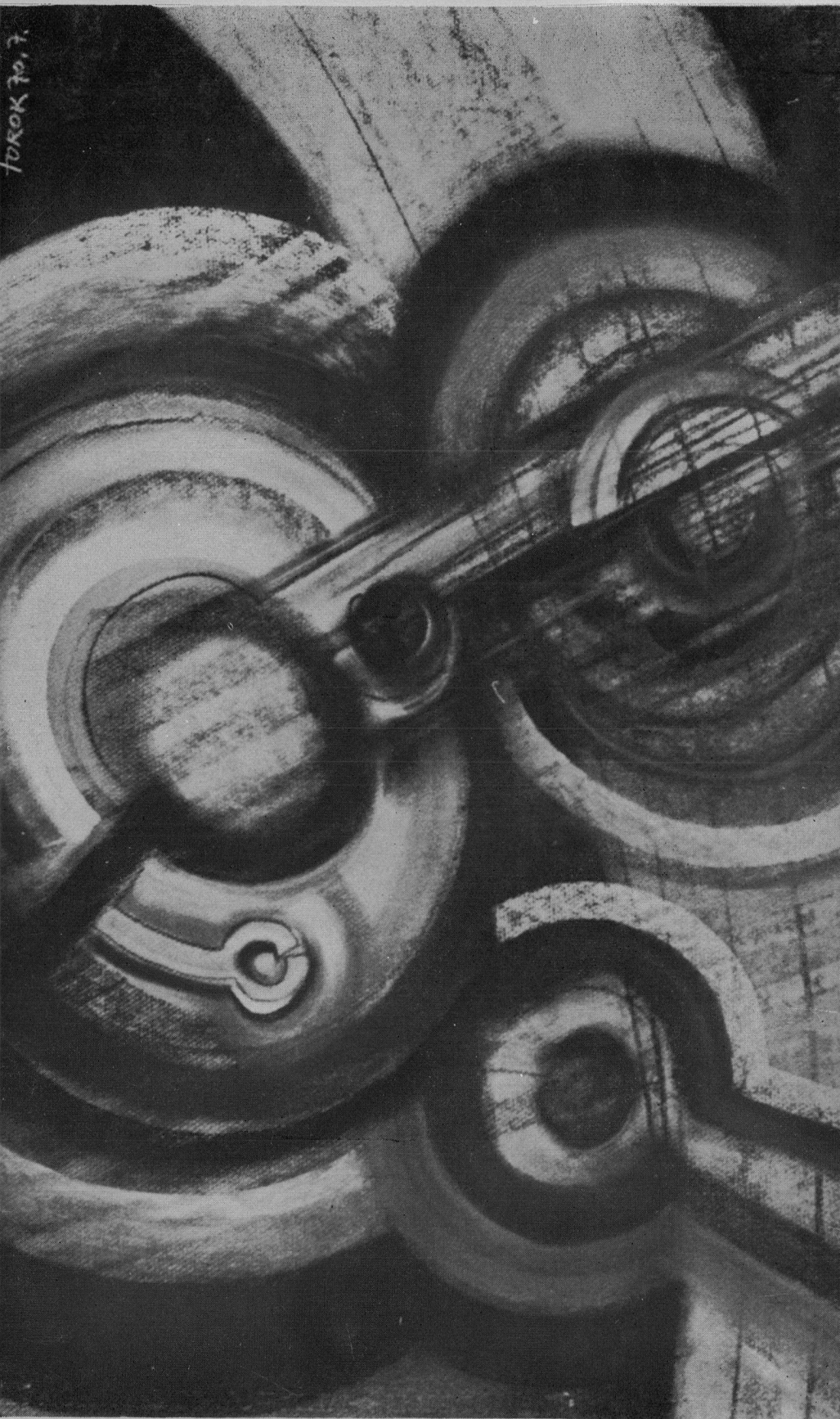
A hatvanas évek elején jelentkezett mágikus tájképekkel, amelyek bizonyos rejtélyességükkel idegen égitestek tájaira emlékeztettek. Az élettelen, a reménytelen csend, félelmet keltő magas horizontok titkokat rejtettek. Ezek a képek, a sivatag hatását keltő sárga-

ТОРОК 70, 7.

vörös tájakba egy-egy kék, zöld folt ékelődött be, mint valami kivesszett civilizáció emléke. Roppanó idő- és térbeli távolságok illúzióit keltették a világúri leírásokra emlékeztető alkotások. A mostoha körülmények, az élet föltételeinek kedvezőtlen tájai »ellenségesek«, mintegy analógiák a nehéz viszonyokra, amelyek a tudat központjában kaptak helyet. Szürrealistának mondható »elátkozott tájai« kifejezőek. Képeiben a létet abszurd viszonyokba hozta, és élményei az egzisztencializmus akkori érzelmileg elterjedt világához kapcsolódtak. Kételeyeinek összesűrített élményanyagát átlényegítette kozmikus tájaiba. Sérelmei, mint annyi más művészek, az inspiráció forrása volt, de az élményeit szublimálta, általános emberiséget érintő kérdéssé fejlesztette, és ezt a problémát aktuálisá tette. Rendszerező egyénisége a kompozícióban találja meg a festői magatartás, a művészi kifejezés alfáját, melynek omega pontjában a színek gazdagsága és fénycsodálata van. Az összetartó vonalak reményt és erőt keltőek, mely szembeeszegetül a végtelenség bizonytalanságaival. Ebből ered Torok dinamikus, bizonyos hullámmozgásra alapuló barokkos stílusa.

Amint elhagyta a horizontvonalat, a tér a világúr homogén, tárgy nélküli terébe szélesedett. A »tárgyak« hullámokká, légiessé alakultak, melyeket vonalszerűen jelképezett. Ezek a kép atmoszférikus fényszerkezetű alapanyagába teljesen belleilleszkedtek, de nem mint három kiterjedésű tárgyak, hanem mint eszmény, a tárgyak eszményi formája, mint lehetőség.

A homogén kifejelesztés terén Torok a pasztelltechnikában jutott el fényszerkezeti koncepciójához. A pasztell lágy, szétszóró jelenségeket, a fény kifejezésére alkalmas, ugyanakkor éles kontúrokat is megengedő kiváló anyag, melynek az olajjal szemben »poros« ritkított-sűrített koncentrációja érzetszerűen a tér, a világúr közegszerű hatását váltja ki. Ebben az elvont természetű művészetben a bársonyos anyag a realizáció érdekében szerencsés technikának bizonyult.

A pasztell kecses, elegáns és légies, a keménységekre, a drámai kifejezésre kevésbé alkalmas, de a témához illő pátosz valamilyen feszültséget mégis hozzáad. Megérezte, hogy a manapság háttérbe szorult pasztelltechnika alkalmas a meggyőző hangvétel kifejezésére.

Képeit érzelmileg mély, bársonyos természetű, a csodálattal és a félelemmel árnyalt nyugtalanság jellemzi. Művészetének kialakulásában a színek és a szerkezet a két legfontosabb tényező.

Tárgyak a lehető legkisebb mértékben kapcsolódnak témáihoz és bizonyos asszociációs szerepet kapnak, tehát a kozmikus tereknek mintegy staffázsai lehetnek. Képeiben a főszerepet a dinamikus ritmusok adják, mégis a »tárgyak nélküli forma« épp a mértanias kompozíción keresztül kapja meg kifejezését. Torok művészetében elvontan van jelen a forma, amely egyébként nem más, mint ritmus és szerkezet, ezért stílusa olyan absztrakt művészetbe sorolható, melyben a formai minőségeké, az optikáé a fő szó, vagyis először a látvány hódít meg bennünket, s csak utána a gondolat.

A tárgyak nélküli térben az átlók, vízszintes és függőleges vonalak, a félkörök párhuzamosak, szervezeten csoportosulnak, mint valami koordináta-rendszerben. Így a tárgyak helyett a közlésnek mégis

valamilyen rejtett, de határozott szerep jut. Némelykor egy-egy szimbólummal, »kulccsal« ezt kifejezetté teszi, de újabb sorozatában határozottabb vonalstruktúrát alakított ki, melynél egyszerű, ellentétes színskálát használ, például a kék, piros, zöld, narancs világos és sötét árnyalatai, de a fekete és a barna is hozzájárulnak ezekhez. Az általános fizikai térben kibontakozó, erőteljes színei a skála középregiszterét foglalják el. Az ellentétes és intenzív színek a dinamikus és konstruktív világúri teret átlényegítik.

Torok művészetét lényegében a térnek emberre vonatkoztatott viszonyai határozzák meg. Az emberiséget érintő nagy kérdésekre választ kíván adni, mely — mondjuk meg őszintén — nem mindig biztató. Pontosabban szólva: előbbi fázisában kimondottan fenyegetőek voltak terei, míg az utóbbi években kiegyensúlyozottak és szembesze-
gülnek a veszéllyel. A tér, a nagy fenomén, és annak szerkezete a térben levő mozgásirányok közlésmódjának egyetlen, de megbízható jele. Az ilyen művészetnek függetlenül eredetétől, megvannak a sajátos ikonográfiai szabályai, melyeket a művész maga alakított ki. Mögöttük nem szükséges mindenáron megfelejtést keresni, mint például valamilyen »kulcsjellegű« művészetben. Művészete szuverén és autochton: vetülete a térnek, mozgásnak és fénynek. Föltesszük a kérdést: miért alakult ki művészete úgy, ahogy ma előttünk áll? Ezt többféleképpen lehet magyarázni, s amit elmondtunk, az egyike a lehetséges magyarázatoknak.

Művészete eredeti. Olyan művészi jelenséggel van dolgunk, amely mindenképpen vajdasági jellegű, amelynek Torok új vetületet is adott. A fénynek, a mozgásnak és a szerkezetnek olyan sajátos viszonyait alakította ki, mely több vonatkozásban a magyar művészettel mutat rokonságot. A fény szeretete és a konstruktivitásra való hajlam megerősíti ezt a gondolatot.

